

Recenzja

Z prawdziwą przyjemnością możemy odnotować fakt pojawienia się wielce pożądanej publikacji z dziedziny terminologii i terminoznawstwa, jaką jest *Вісник ТК МКС, Вып. 1. / Вестник ТК МКС, Вып. 1. / Bulletin of the TC ICSS, Vol. 1.* Jest to naukowe czasopismo elektroniczne rozpowszechniane w Internecie decyzją komisji terminologicznej w ramach ISS. Protokół nr 4 spotkania TC ICSS z 25 maja 2017 r. Ten ważny i cenny periodyk powstała w wyniku podjętego trudu przez zespół redaktorski pracowników naukowych Uniwersytetu Kijowskiego imienia Borysa Hrinchenki. Redaktorem naczelnym czasopisma jest znany i uznany językoznawca ukraiński – *Вікторія Людвігівна Іващенко*.

Na wstępie należy powiedzieć, że recenzowana publikacja jest próbą uzupełnienia luki w zakresie wiedzy słownictwa terminologicznego, które w dzisiejszej rzeczywistości jest chyba najbardziej cenione przez użytkowników języka. Weźmy chociażby tak mylone przez Polaków, a przecież niosące za sobą skutki finansowo-prawne, tak ważne terminy jak *zaliczka* i *zadatek*. Jak wiadomo nieznanostwo prawa nie jest usprawiedliwieniem od uniknięcia konsekwencji karnych, często bardzo bolesnych. Fakt ten w zupełności uzasadnia słuszność podjętego trudu z inicjatywy kijowskich badaczy we współpracy ze znamienitym gronem uczonych z innych krajów słowiańskich stworzenia założeń metodologicznych odnoszących się do koncepcji kompozycyjnej periodyku, gdzie tego typu paronimiczne jednostki leksykalne mogą być wyraźnie i drobiazgowo opisywane w zamieszczanych w nim artykułach. Niewątpliwie zasługą Autorów omawianego wydania jest w tym wypadku sam fakt konieczności ustalenia rejestru funkcjonującego w obiegu określonego kwantum terminologicznego zarówno w dziedzinie praktyki jak i teorii w poszczególnych językach słowiańskich.

Pomimo faktu, że termin, jako jednostka języka, przez wiele dziesięcioleci aktywnie wykorzystywany był w różnych sferach działalności człowieka, podejście do jego definicji i sposobach korzystania w różnych typach tekstów jest bardzo różnorodne. Ta heterogeniczność jest szczególnie widoczna w słowiańskiej terminologii. Załącznikiem, który zainicjował powstanie pierwsze wydanie elektronicznej edycji "Вестник Терминологической комиссии при МКС", była chęć podjęcia próby syntetycznego przedstawienia dokonań terminologii słowiańskiej w kontekście badań europejskich i nakreślenie bardziej szczegółowego jej obrazu konkretnych językach oraz przedstawienia wybranych aspekty praktycznej działalności terminologicznej w poszczególnych krajach i instytucjach. Dotychczasowe koncepcje terminologii jako nauki oraz ogromny potencjał eksplikatywny badań terminologicznych pozwalają zakładać, że perspektywy rozwoju tej dyscypliny są szerokie, zaś współczesne możliwości technologiczne wprowadzają do rozważań terminologicznych nową jakość.

W niniejszym pierwszym numerze zamieszczone zostały artykuły w języku ukraińskim, rosyjskim, polskim, białoruskim i serbskim przygotowane przez znakomitych przedstawicieli środowisk akademickich zajmujących się problemami terminologicznymi. Poszczególne teksty nie tylko szkicują kształt współczesnej terminologii, lecz także przyczynią się do wzrostu świadomości wagi prac terminologicznych. Należy sądzić, że

pojawienie się nowego periodyku będzie życzliwie przyjęte nie tylko w gronie terminologów i terminoznawców, ale szerzej – wśród lingwistów w ogóle.

Zamieszczone w periodyku artykuły poświęcone są przede wszystkim badaniom terminologicznym na gruncie poszczególnych języków słowiańskich, ale również zarysowane zostały w nich okoliczności oraz specyfika kształtowania się terminologii słowiańskiej na przestrzeni wieków. Ukazane zostały podstawowe kierunki badań w obrębie terminologii w czasach współczesnych i wcześniejszych, a także znaczenie działalności terminologicznej w rozwoju działalności naukowej i zawodowej oraz świadomości wagi prac terminologicznych w społeczeństwie.

Jak wiadomo słowo *terminologia* w słownikach, a także w literaturze przedmiotu występuje przede wszystkim w dwóch podstawowych znaczeniach. Po pierwsze, oznacza ono zbiór terminów, które nazywają pojęcia danej dziedziny wiedzy lub działalności zawodowej człowieka. Ów zbiór terminów, a więc część słownictwa o zasięgu ograniczonym do określonych środowisk zawodowych, naukowych czy technicznych powstaje nie w długotrwałym naturalnym procesie słowotwórczym, lecz w sposób sztucznie przyspieszony jako wytwór tychże środowisk, towarzyszący rozwojowi reprezentowanych przez nie dyscyplin i dziedzin wiedzy praktycznej, często pod silną presją języków obcych. Po drugie, *terminologia* oznacza naukę o terminach i w tym znaczeniu tożsama jest z określeniem *terminoznawstwo*, choć nie jest to powszechnie stosowana nazwa – nie rejestrują jej jeszcze niektóre słowniki objaśniające, a i w słownikach z językoznawstwa też nie zawsze się pojawia.

Terminologia rozumiana jako praktyczne zajmowanie się terminami (jako współczynnikami języków specjalistycznych), a mianowicie poszukiwanie relacji pojęcie-znak pojęcia (termin) lub odwrotnie w obrębie danej dziedziny wiedzy lub działalności zawodowej człowieka, gromadzenie, opisywanie, porządkowanie zbiorów (składów) terminów, ich udostępnianie i upowszechnianie bądź to grupie zainteresowanych specjalistów, bądź szerokiemu ogółowi, jak wiadomo nierozzerwalnie związana jest z działalnością poznawczą człowieka i bez większych wątpliwości można sobie wyobrazić, że w określony sposób była obecna od momentu, od kiedy istnieje komunikacja międzyludzka, w szczególności komunikacja pisana. Jednak to czasy nowożytne zrodziły świadomość konieczności prowadzenia takiego rodzaju pracy w sposób usystematyzowany, co w konsekwencji przyniosło lingwistyczne zajmowanie się terminami.

Na przykładzie zamieszczonych w niniejszym periodyku artykułów można zauważyć, że istnieją pewne uniwersalia terminologii jako nauki, a jednocześnie, że różne regiony świata w sposób sobie właściwy rozwijają tę dyscyplinę, co ma odzwierciedlenie w różnorodnych szkołach lub kierunkach badań terminologicznych. Jak wiadomo początkowo jedyną literaturą zawierającą terminologię nauk ścisłych było piśmiennictwo tworzone z myślą o potrzebach praktyków, a także popularna literatura astrologiczna i astronomiczna. Tylko niewielka część tego rodzaju piśmiennictwa powstawała w rodzimych językach słowiańskich. Taki stan rzeczy wynikał bardzo często z uprzywilejowanej pozycji, jaką zapewnił sobie język łaciński w życiu kulturalnym w niektórych krajach Europy. Brak rodzimych terminów były szczególnie widoczne w słownictwie specjalistycznym. Czasami doprowadzało to do powstania przekonania, iż o nauce można rozprawiać tylko po łacinie, rodzime języki zaś nadaje się tylko do omawiania zagadnień życia codziennego.

Brak piśmiennictwa naukowego czy chociażby zawierającego elementy naukowe i stworzonego w językach narodowych powodował, iż autorzy XVI- i XVII-wiecznych słowników nie mogli w zakresie słownictwa naukowego opierać się na wzorach stworzonych przez kompetentnych autorów i sami byli zmuszeni tworzyć terminologię w najbardziej podstawowym zakresie. Wiadomo bowiem, że rozwój języka, a co za tym idzie terminologii, jest nierozzerwalnie związany z rozwojem człowieka i jego działalności. Okoliczności

powstawania i rozwoju terminologii poszczególnych nauk poświadczają, jak silnie zjawiska językowe powiązane są z rozwojem pracy poznawczej, kształtowaniem i wyodrębnianiem się poszczególnych dyscyplin. Przykłady zapożyczeń w terminologii poszczególnych dziedzin powstających w wyniku zarówno obecności przedstawicieli innych krajów, korzystania z ich dorobku, jak i pod wpływem przenikania elementów kultury z innego obszaru językowego, odzwierciedlają historię kształtowania się systemów terminologicznych.

Uderzającym jest fakt wzmocnienia pracy terminologicznej w obliczu zagrożenia lub utraty państwowości. Czasy współczesne są epoką nieskrępowanej wymiany międzynarodowej, współpracy w skali globalnej i możliwością szerokiego dostępu do zdobyczy technologii, odkryć naukowych, dorobku najważniejszych ośrodków czy badaczy. Komunikacja specjalistyczna, umiejętność tworzenia i korzystania z tekstów specjalistycznych, kompetencja precyzyjnego nazywania pojęć i systematyzowania wiedzy jest sprawą priorytetową w każdej praktycznie dziedzinie działalności człowieka. Nie można mieć zatem wątpliwości, że kwestie terminologii w każdym języku będą wciąż aktualne.

Przyspieszające od drugiej połowy XX wieku procesy globalizacyjne przyniosły ujednoczenie terminologii z wielu dziedzin życia. W dyskusjach międzynarodowych, które wciąż się toczą przy tej okazji, da się zaobserwować tendencja towarzysząca procesowi standaryzacji terminologicznej: oto próbowano w pewnym sensie ująć w reguły sam sposób, w jaki można i należy dyskutować, pojawiła się także otoczka terminologiczna, dotycząca zakresu i przebiegu czynności standaryzacyjnych. W obliczu olbrzymiego rozwoju nauki, techniki i technologii w ostatnich dziesięcioleciach coraz większego znaczenia nabierają, oprócz badań podstawowych, praktyczne aspekty działalności terminologicznej. Są one wykorzystywane w ramach dyscypliny zwanej leksykografią terminologiczną lub terminografią do tworzenia słowników specjalistycznych oraz banków danych terminologicznych. Banki danych terminologicznych zapewniają szybki dostęp do terminów, ich definicji i ekwiwalentów w językach obcych i dzięki temu służą wszystkim zainteresowanym zarówno normalizacją terminologii, jak też przekładem tekstów specjalistycznych.

Spośród różnych aspektów komunikacji specjalistycznej terminologia w największym stopniu poddaje się działaniom aplikatywnym w zakresie inżynierii językowej i planowania językowego. Wyrazem dążeń do regulacji słownictwa fachowego jest działalność normalizacyjna w tym zakresie. Choć porządkowaniem terminologii zajmują się na całym świecie liczne gremia eksperckie reprezentujące różne dziedziny wiedzy, w wymiarze ogólnosięciowym ramy działalności normalizacyjnej – w odniesieniu do terminologii oraz wielu innych dziedzin działalności człowieka – ustala Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna ISO. Obecnie zakres prac odpowiedniego komitetu ISO nie ogranicza się jednak do normalizacji terminologii, ale dotyczy również praktyki leksyko- i terminograficznej, tłumaczeń pisemnych i ustnych oraz technologii wspomagających proces tłumaczenia, przetwarzania języka naturalnego oraz zarządzania treścią. Komitet Techniczny ISO nr 37 łączy ekspertów z doświadczeniem akademickim, przedstawicieli różnych organizacji branżowych oraz praktyków.

Należy przypomnieć, że w 2009 r. ukazał się pierwszy numer założonego przez Komisję teoretycznego czasopisma, poświęconego terminoznawstwu: „Славянское терминоведение” (redaktor naczelny – W.A. Tatarinow). W grudniu 2013 roku z inicjatywy W.L. Iwaszczenko Komisja terminologiczna przy MKS rozpoczęła prace nad międzynarodowym projektem – zbiorową monografią *Słowiańskie terminoznawstwo w końcu XX i na początku XXI wieku*. Projekt przewiduje także zbieranie materiałów do bibliografii prac monograficznych i dysertacyjnych z zakresu terminoznawstwa oraz lingwodydaktyki, która skupia się na zagadnieniach terminologicznych i terminograficznych. Równocześnie w ukraińskich publikacjach „Українська термінологія і сучасність” (2013) i

Термінологічний вісник”(2015) zapoczątkowano rubrykę „Terminoznawstwo słowiańskie”. Działalność normalizacyjna związana jest ze zmianami wewnątrz systemów terminologicznych, co jest zadaniem niekiedy bardzo trudnym biorąc pod uwagę zróżnicowanie historyczne terminologii czy obecność mikrosystemów terminologicznych różnych szkół, kierunków itp. Niemniej taka właśnie działalność, tj. rejestrowanie realnie istniejących terminów danego systemu terminologicznego i opis skorelowanego systemu pojęciowego danej dziedziny wiedzy, jest podstawą budowania świadomości terminotwórczej.

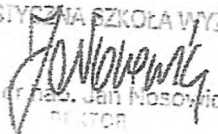
Dorobek słowiańskiej terminografii jest imponujący, mimo pewnych niedostatków w zakresie teorii i metodologii, jak również braku konkretnych typów dzieł terminograficznych czy słowników wybranych dziedzin. Z całą pewnością jednak osiągnięcia wieloletniej praktyki, jak i prowadzone intensywnie badania metaterminograficzne upoważniają do stwierdzenia, że jesteśmy świadkami ukonstytuowania się – w sposób mniej lub bardziej formalny – słowiańskiej szkoły terminograficznej, która charakteryzuje się współczesną metodą badawczą, wyznaczającą początki nowoczesnej nauki, charakteryzującej się profesjonalizmem i zinstytucjonalizowaniem. Szybki rozwój wielu dziedzin i poszczególnych dyscyplin znajduje swoje odzwierciedlenie w gwałtownym przyroście specjalistycznych jednostek leksykalnych (terminów), prowadząc do zjawiska zwanego *boomem terminologicznym*, (zob. J. Lukszyn/ W. Zmarzer 2001/2006: 125), który z kolei prowadzi do większej liczby narzędzi upowszechniania terminów – słowników specjalistycznych.

Jeszcze raz wracając do ogólnej oceny recenzowanej publikacji należy podkreślić, iż jest to pozycja ciekawa i pożyteczna. Zawiera w sobie nowe idee myśli terminologicznej i terminoznawczej. Przedstawione w artykułach dokonania w zakresie badań terminologicznych na Ukrainie, w Rosji, w Polsce, na Białorusi i w Serbii są dobrą podstawą do tego, aby zintensyfikować ich realizację w kontekście interdyscyplinarnej współpracy lingwistów z przedstawicielami innych dyscyplin, co, jak podkreślano wcześniej i podkreśla się obecnie, jest najlepszą możliwą perspektywą.

Warszawa, 03.10.2017 r.

Jan Franciszek Nosowicz

Polska
01-221 Warszawa
ul. Kasprzaka 2/8
tel. (+48) 22 886 50 12
e-mail: rektorat@lingwistyka.edu.pl

LINGWISTYCZNA SZKOŁA WYŻSZA

prof. dr hab. Jan NOSOWICZ
PL 1708

.....
Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie